

Gazdag László

1989: A MAGYAR MODERNIZÁCIÓS TÖREKVÉSEK KUDARCAI

„Növekedni annyit tesz, hogy többek leszünk,
fejlődni annyit, hogy jobbak!” (Herman Daly)

XIX. század: a modernizáció két feltétele a földosztás és a középosztály hatalma!

A magyar társadalom 1989 után megint egy tragikus modernizációs zsákutcába jutott, és abban halad továbbra is. Lehet hogy igaza van Orbán Vikornak abban, hogy előre megyünk nem hátra, de sajnos egy zsákutcában. Immár nem először persze a történelemben. Vegyük sorra az elmúlt két évszázadban a magyar történelem modernizációs törekvéseit, és annak kudarcait!

1848-49-ben sajnos a nemzeti függetlenségért vívott jogos harcunk háttérbe szorította a gazdasági-társadalmi modernizáció ügyét. A legfontosabb: nem került sor radikális földosztásra, minden modernizáció előfeltételére, kiinduló mozzanatára. A jobbágyfelszabadítással befejezettnek nyilvánították a kérdést, ami súlyos hiba volt, és egészen 1945-ig elhúzódott ennek a problémának a rendezése. (Oroszország ugyanígy járt a II. Sándor cár által 1861-ben végrehajtott jobbágyfelszabadítással, amit nem követett földosztás. Ott is a fölszabadított sokmillió muzsikból nincstelen zsellér lett, helyzetük alig változott valójában. Egyébként ez tipikus kelet-európai jelenség volt!)

Persze nem tudjuk, hogyha a szabadságharc győz, akkor mi lett volna! Megkockáztatom azt a kijelentést, és tudom, rengetegen felháborodnak majd ezen, hogy 1848-ban nem a nemzeti függetlenségre kellett volna helyezni a hangsúlyt, hanem akár a Habsburg Birodalomban való maradást is vállalva a gazdasági-társadalmi modernizációra, és természetesen bizonyos nemzeti jogok békés, kompromisszumok útján történő kiharcolására. Ahogy erre végül is 1867-ben a Kiegyezéssel sor került. (Erről majd később!)

1921-ben a Nagyatádi Szabó István által meghirdetett földreform a közhiedelemmel ellentétben igenis radikális terv volt, ám a Rubinek Gyula vezette földbirtokos frakció a parlamentben szabályosan kiherélte. A földreform az ország szántóterületének mindössze hat százalékára terjedt ki, és a legrosszabb minőségű földekre csupán. Maga Szabó István ekkor lemondott, rezignáltan visszavonult a politikától, és 1926-ban meghalt. Ennek az elszabotált földreformnak az eredménye lett Móricz Zsigmond Földhözragadt Jánosa: a rossz minőségű földön levő, drágán megszerzett törpebirtok már inkább kolonc volt a birtokosa számára.

Majd az 1945. márciusi 600/1945-ös törvény "a földműves nép földhöz juttatásáról" megint óriási hiba volt, átestünk a ló túlsó oldalára: túlságosan felaprózódott a földbirtok, valójában az életképtelenségig, azzal, hogy 642 ezer parasztcsalád között lett felosztva, egy-két hektáros törpe-és kisbirtokok formájában. Egyébként ebből, az életképtelen birtokok százezreiből

következett a Rákosi féle brutális, padláslesöpréssel egybekötött, ám mégis sikertelen kollektivizálás. Sikertelen volt, mert 1953-ig, Rákosi miniszterelnöki székéből történő eltávolításáig a szántóterület mindössze 19 százalékára terjedt ki, amikor aztán Nagy Imre első kormánya leállította, sőt, az addig megszervezett kolhozokat is hagyta feloszlani. Nagy Imre megbuktatása után, 1955-56-ban Hegedűs András kormánya megismételte a kollektivizálás erőszakos kísérletét, ami megint csak kudarccal végződött, nagyjából a Rákosi féle kísérlet „eredményéig” jutottak el újra, és 1956 forradalma azt is megsemmisítette. Viszont majd a valamivel finomabb módszerekkel végrehajtott, immár harmadik kollektivizálási nekifutás 1958-1961 között már sikeres lett: a szántóterület 87 százaléka került szövetkezeti tulajdonba, és további öt százaléka állami tulajdonba. Természetesen a kádári kollektivizálás, a finomabb módszerek ellenére is durva erőszak volt a parasztság, a vidéki lakosság ellen, sok személyes tragédiával. A finomabb módszerek közé tartozott, hogy nem volt padláslesöprés, valamint 1957-ben az egyébként 1943 óta, még a háború alatt bevezetett, addig érvényben levő beszolgáltatást fölváltotta az állami felvásárlás. (Bizony az is tévhit, hogy a beszolgáltatást a kommunisták vezették be!)

Másutt, így Skandináviában, az 1880-as években ment végbe a földosztás, de nem kisbirtokokat, hanem életképes középbirtokokat teremtve, és ez indította el a társadalmi-gazdasági modernizációt.

Az 1830-as, 40-es évek reformkora, ami az akkori művelt, felvilágosult liberális kis-és középnemességhez fűződött, azt ígérte, hogyha a kezükbe kerül a politikai hatalom, akkor véghez viszik a jobbágyfelszabadítást, és ezzel összekötik a földosztást, kihúzza a nagybirtokos arisztokrácia alól a talajt. (Közbevetésem: a XVIII-XIX. századi liberalizmust ne keverjük össze a mára teljesen eltorzult, önmaga ellentétébe átfordult, degenerált ultraliberalizmusával!) Ha ez végbement volna, akkor beindulhatott volna az a folyamat, ami a "bekerítésekkel" kezdődött Angliában a XIV. században, majd a polgári forradalommal vett lendületet, és 1689-ben a Bill of Rights-szal zárult le az alkotmányos monarchia kialakulásával. A király uralkodik, a parlament kormányoz. Vagyis a király díszgomb a kabáton. Egy évszázaddal később az Amerikai Egyesült Államokban hasonló folyamat játszódott le: a függetlenséget kiharcoló földbirtokos középosztály kezébe került a hatalom. Apró szépséghiba: a rabszolgatartó farmerek középosztálya kezébe! Ezzel szemben Dél-Amerikában az 1820-as években kivívott szabadság után a helyi arisztokrácia kezében maradt a hatalom, csak a spanyol és portugál uralkodó uralmát rázták le. Maradt a peónrendszer, a nincstelen földnélküliek és a dőzsölő arisztokrácia közötti szakadék. Meg is látszik ennek a mai napig érzékelhető szomorú eredménye. Franciaországban a forradalom zűrzavara után majd Napóleon teremt rendet, stabilan megőrzi a forradalmi földosztás eredményeit, bevezeti a polgári jogot, vagyis a középosztály kezébe megy át a hatalom. A császárság amolyan máz volt csupán: Napóleon a franciák Cromwellje, a polgárosodó középosztály diktátora. Ehhez már a Bourbonok sem mertek hozzá nyúlni a restauráció után. Még hogy nem tanultak, nem felejtettek! Ó, dehogynem! Nem állították vissza a feudális nagybirtokrendszert, életben hagyták a polgári jogot.

Mindenfajta modernizáció alapja, kiinduló pontja a földosztás, és hogy a középosztály kezébe menjen át a hatalom. Ahol ez végbement időben, ott volt dinamikus fejlődés, ahol nem, mint hazánkban, ott ez lelassult, vontatottá, felemássá vált. Ez jellemezte egész Kelet-Európát 1945-ig.

1867 tragikus tévedése!

1867-ben a Habsburg uralkodó nem a Deák Ferenc vezette középbirtokos nemességgel egyezett ki, hanem a már anakronisztikussá vált magyar arisztokráciával, ennek minden tragikus következményével együtt. Sajnos ez teljesen elsikkadt történelemírásunkban a mai napig! Pedig fontos lenne ezzel foglalkozni. Elmaradt a földosztás! Ez önmagában katasztrofális következményekkel járt! Beindult ugyan egy felemás modernizáció, voltak gyorsan fejlődő szegmensek, mint pl. a vasúthálózat kiépülése, a vasútsűrűség akkor elérte a belgiumi szintet, gyorsan fejlődött a nagyvárosi infrastruktúra, 1896-ban pl. elkészült a kontinens első földalattija Budapesten, bizonyos világpiacra termelő vállalkozások, pl. a Ganz, a Tungsram, malomipar, stb. komoly exporttevékenyegyet folytattak. Akkor Budapest a világ második malomipari központja volt Minneapolis után. Csak mi az amerikaiénál is jobb minőségű lisztet termeltünk acélos búzáinkból! De ezek a vállalatok, vállalkozások mind a gazdaság enklávéi maradtak a félféudális maradványok miatt, nem tudták maguk után húzni a többi ágazatot. Közbevetem, hogy ez a "félféudális maradványok" szöveg nem holmi 1945 utáni kommunista propaganda, hanem sajnos tény. A korabeli magyar irodalom és szociográfia tárta föl ennek a szomorú kornak a valódi arcát, mint Illyés Gyula Puszták népe c. műve a cselédsorsról, vagy Móra Ferenc novellái az ő „szögény emböroiről”, a mezitlábás parasztgyerekek világáról.

Az infrastruktúra féloldalas fejlődésére jó példa a vidéki közúthálózat tragikus lemaradása a vasúthálózattól: télen könnyebb volt vonattal eljutni Bécsbe, mint átmenni a szomszéd faluba! A magyar agrárszektor, a vidéki kistelepülések világa szinte mozdulatlan maradt, nem fejlődött. 1919, az első bolsevik közbjáték után ismétlődött a történelem: tragikus módon megint a földbirtokos osztály restaurálta a hatalmát. De ez már egy teljesen anakronisztikus osztály volt még a külsőségekben és az életmódjában is. Tipikus figurája ennek a kornak a lezüllött dzsentr, akit a "beugrom a nagybögőbe" mentalitás jellemzett. Ez már nem a Széchenyi Istvánok kora volt! A másik oldalon a nincstelen zsellérek, cselédek, kubikosok milliói. A TBC-t *morbus hungaricusnak* nevezték Európában. Voltak itt is persze eredmények, pl. az 1926-os sikeres Bethlen-i monetáris konszolidáció, az értékálló pengő bevezetése, vagy Klebelsberg Kunónak az oktatásügyben elért bámulatos sikerei: szinte hihetetlen, hogy mit tudott kihozni a Trianon utáni siralmas helyzetből! Még mindig voltak világpiacra termelő enklávé szektorok, vállalatok, mint a Tungsram, a Ganz-Mávag, a Weisz-Manfréd gyár, a Chinoin, stb., de ezek nem tudták magukkal húzni az egész gazdaságot. Tragikus tévedés volt akkor, abban a helyzetben, hogy a területi revízió irreális ábrándja teljesen háttérbe szorította a modernizáció ügyét. A két feladatot éppenséggel fel kellett volna cserélni: előbb modernizáció, utána, ha alkalom nyílik rá, a területek legalább egy részének a visszaszerzése. Az egész történelmi Nagy-Magyarország visszaállítása csak a teljesen eszementek számára lehetett már cél, nem volt semmi realitása! Ráadásul a revízió álma teljesen sutba dobott minden erkölcsi megfontolást, józan racionális

mérlegelést is: a területi revízió reményében Hitler szörnyű birodalmához kötöttük az ország szekerét, belerohanva *önként* a II. világháború kataklizmájába. Ez volt az akkori uralkodó osztály legnagyobb tévedése, sőt, nemzetellenes bűne, nem lehet mentegetni. Nyilván az ország földrajzi helyzetéből következően nekünk nem volt esélyünk Franco Spanyolországához, Salazar Portugáliájához, vagy Svédországhoz hasonlóan kimaradni a háborúból, de egészen más dolog lett volna abba valamilyen külső erőszak révén belesodródni, mint túl korán, és önként, énekelve belerohanni. Mi az utóbbit választottuk. Nemzeti öngyilkosság, kamikáze repülés volt.

1945 után: a szocializmus két korszaka

Ahhoz, hogy megértsük a következő 45 évet (1945-1990) foglalkoznunk kell kissé részletesebben is az eredeti marxi koncepció, és a később rá hivatkozó lenini-sztálini gyakorlat viszonyával. A náci megszállás alól a Szovjetunió szabadította föl hazánkat (igen, ilyen értelemben ez fölszabadítás volt!), de rögtön meg is szállta, jöttek a kommunista diktatúra évtizedei. Manapság a szocializmus (kommunista diktatúra) és a fasizmus (sőt, a nácizmus) közös vonásaira helyezik a hangsúlyt, azonban rá kell világítani a nagyon is lényeges *különbségekre!* A szocializmust az különböztette meg a fasizmustól, még inkább a nácizmustól, hogy képes volt bizonyos határig megreformálódni, humanizálódni! A Kádár rendszert már fényévnnyi távolság választotta el a Rákosi diktatúrától, Hruscsov Szovjetunióját a sztálini terrorrendszertől. Egész más volt az élet minősége az 1980-as évek Magyarországon, mint ugyanakkor Ceausescu Romániájában! A Kádár-rendszerre jellemző reform, humanizálódás, jó értelemben vett liberalizálódás elképzelhetetlen lett volna pl. a náci Németországban. (Akit ez a kérdés érdekel, annak ajánlani tudom a Marx, marxizmus, szocializmus c. könyvemet. Sclar K. 2016.) Ezért ma súlyos tévedés a két alaprendszert egybe mosni, csak a közös vonásaikról értekezni, mert nagyon is lényeges különbségek voltak köztük! A náci rendszer eleve embertelen elvekből indult ki, mint a szörnyű, tudománytalan fajelmélet, a szocializmus viszont Marxnak, az ő korában nagyon is humánus célkitűzéseiből, mint a dolgozó osztályok felszabadítása, a kizsákmányolás felszámolása, a nők egyenjogúsítása, a gyermekmunka megszüntetése, a népek testvérisége, a demokrácia általánossá tétele. Ezek ma is humánus, vállalható célok! Még annyit, hogy Marx nem képviseleti formában képzelte el a demokrácia működését, hanem közvetlen formában: minden országos és helyi kérdésről népszavazás, ahogy ez később Svájcban megvalósult. És nála szóba sem jött az államosítás, hiszen 1875-ben A gothai program kritikájában fogalmazta meg az állam gyors elhalásának koncepcióját: az általa elképzelt proletárforradalom után az állam hamar, néhány éven belül elhal, mert megszűnnek elnyomó funkciói. A proletárdiktatúra helyett inkább proletárdemokráciát kellett volna írnia, hiszen nem véres terrorrendszert képzelte el, mint ami majd megvalósul a lenini-sztálini pártállami diktatúrában, és ezt évekkel később maga is belátta, mert írt erről. Ő nagyon humánusan képzelte el a forradalom utáni rendet, nem terrorrendszerként mint majd Lenin, például azt javasolta, hogy a tőkést meg kell hagyni vállalata élén, jó fizetéssel. Mert „nekünk nem a tőkés személyével van problémánk, hanem a *tőkés-bérmunkás viszonyal*, ami a tőkést is lealacsonyítja”, írta A bérmunka és tőkében. Ez még a szabadverseny világa, nem a monopóliumok kora, a tulajdonos és a menedzser személye megegyezik, és a vállalatok még viszonylag kicsik mai szemmel nézve. Persze az más kérdés, hogy Leninnél ez elméleti szinten mivé, miféle retrográd, atavisztikus konstrukcióvá torzult,

valójában Marx elméletét teljesen kiforgatva, tulajdonképpen ellentétébe fordítva. Hiszen éppen Marxnak az állam elhalásáról szóló koncepcióját tagadta meg a szörnyű pártállami gélem, amely egyre csak burjánzott, és már az élet minden területét bekebelezte. De hát a francia forradalom "egyenlőség, testériség, szabadság" elvéből is milyen gyorsan, éveken belül a guillotine-ok csattogása, a vérgőzös jakobinus téboly következett! Korábban pedig Jézus szeretetet, megbocsájtást hirdető tanításából majd az Inkvizíció máglyái, kínzókamrái. Az ember már csak ilyen...

A szocializmus gyors modernizációt, felzárkózást célzott meg, csak teljesen hibás, kudarcos módszerekkel. A III. világháborúra készülődés jegyében, a szovjet mintát követve a nehézipar egyoldalú fejlesztése kapott prioritást, ami elvonta a többi perpektivikus ágazattól, de még a jólét emelésétől is a forrásokat. Ez utóbbi azt is jelentette, hogy a humán tőkébe való beruházás helyett a holt tőke beruházásokra helyezték a hangsúlyt. Ugyanis a munkabér, a végső fogyasztás valójában nem a megtermelt javak szimpla fölélése, amin spórolni lehet, hanem beruházás az emberi tőkébe!

Ne legyenek illúzióink: a mai magyar gazdaságpolitika ugyanezt a hibát követi el! Amikor Matolcsy György és mások annak örülnek, hogy már a GDP 28%-át költjük beruházásokra, akkor semmiben sem jutottunk előrébb a gazdasági kérdések terén, mint egykor Rákosi: "ne együk meg az aranytojást tojó tyúkot!" És ma már Bulgária mögött kullogunk az egy főre jutó fogyasztásban, ami önmagában, mint cseppben a tenger, jelzi koncentráltan a rendszerváltás óta eltelt 35 év teljes csődjét! Írországnak, Dél-Koreának, Tajvannak, vagy újabban Kínának kb. ennyi időre volt szüksége ahhoz, hogy beemelődjenek a fejlett országok, nemzetek sorába. Mi ezzel szemben 35 év alatt sok tekintetben még hátrébb csúsztunk a nemzetközi rangsorban a Kádár rendszer utolsó évtizedéhez képest is! Jó példa erre a magyar mezőgazdaság, sőt, az egész élelmiszergazdasági vertikum katasztrofális mélyrepülése 1990 óta. Ez az agrárium már csak árnyéka egykori, rendszerváltás előtti önmagának!

Visszatérve a lakossági fogyasztásra, aminek terén már az Európai Unió sereghajtóivá váltunk: a végső fogyasztás az emberi tőke, a humán vagyon újratermelésének színtere, nem holmi "elfogyasztása" a termelt javaknak! Hol itt a fejlődés a közgazdasági gondolkodásban? Ez a Bokros Lajos féle főkönyvelői közgazdaságtan, ami valójában eme diszciplína és a belőle következő gazdaságpolitika kőkorszaka! Ami önmagában garantálja lemaradásunkat, egyre lejjebb csúszásunkat a nemzetközi versenyben!

Visszatérve a szocializmus korszakára: az a rendszer a beruházások hajszolásával leértékelte a humán tőkét, az emberi vagyont, annak minden tragikus következményével együtt. Ez önmagában kódolta a rendszer bukását, ami csak idő kérdése volt. Hiszen már az 1950-es években beindult a beruházás a beruházásokért ördögi spirálja: azért termeltünk évről évre több acélt, cementet, szenet, stb., hogy jövőre még többet termelhessünk. Persze látványosan nőtt az ipari termelés, csak éppen ennek semmi értelme nem volt, inkább kimerítette a társadalom erőforrásait, nem hogy bővítette volna. A mi növekedésünk rendre a duplája, háromszorosa volt a kapitalista államokénak, és azt hittük, hogy ezzel mi közeledünk hozzájuk. Holott a technológiai fejlődésben egyre inkább lemaradtunk, aminek oka éppen a humán tőke

folyamatos leértékelése volt a holt tőkével szemben. *Nil novum sub Sole!* Ma is ugyanezt a hibát ismétljük újra, amikor vezető közgazdászaink, gazdaságpolitikusaink azt javasolják, hogy emeljük még tovább a már most is elviselhetetlenül magas beruházási rátát, a fogyasztási ráta rovására. Ma éppenséggel nem emelni kell a beruházások részarányát a GDP 30%-ára, ahogy Matolcsy tűzte ki célként, hanem levinni 15%-ra! Az USA-ban száz év alatt a beruházások részaránya a GDP-ből 12% körül mozgott! Mégis az USA lett a világ első számú gazdasági-tecnológiai hatalma! Illetve: *éppen ezért!*

A Kádár rendszerben mégis volt egy nagyon eredményes ágazat, amely elérte a világszínvonalat az 1980-as években: az agrárium, sőt, az egész élelmiszergazdasági komplexum. Még Nyugatról is ide jártak tanulmányozni, és elismeréssel adóztak a „magyar modellnek”. Komplex, nagyméretű, a modern gépeket jól kihasználó nagyüzemek, saját belső vertikumokkal, valamint a nagyüzemekbe szervesen beintegrálódott ún. háztáji gazdaságok szisztémájával. A magyar „háztáji gazdaság” valójában a nevével ellentétben nem a család önellátását szolgálta, mint a többi szocialista országban, hanem intenzív árutermelő magánvállalkozás volt. Hol látni ma házkörüli kisgazdaságot a falvakban? Sehol! Az 1980-as években a magyar élelmiszergazdaság (mezőgazdasági eszközgyártás, agrártermelés, élelmiszeripar, kereskedelem) a világ első öt országa közé emelkedett a naturális mutatók és a hatékonyság terén egyaránt. Ma ennek ma már csak a halvány árnyéka a magyar élelmiszergazdaság! De ki emlékszik már arra az időszakra, az idősebbeken kívül? Legalább 40 évet zuhantunk vissza ezen a fontos területen!

Voltak még kiváló exportképes nagyvállalatok, mint a Tungsram, a gyógyszeripar, a Videoton, az Ikarusz, működött itt 12 világszínvonalú húskombinát, 15 cukorgyár, Európa legnagyobb növényolajgyára Martfűn, stb. Ezek nagy része bezárt, megsemmisült a rendszerváltás után, de például a martfői növényolajgyár francia kézben működik tovább!

Összefoglalásul: végeredményben a Kádár rendszer is a lenini-sztálini atavisztikus pártállami forma megreformált, liberalizált, humanizált változata volt, amely 1989-re el is érte e téren a határait, amit már nem léphetett át, így kártyavárként omlott össze.

1989-90: a rendszerváltás

A rendszerváltás utáni zsákutcás fejlődés részleteinek tárgyalását jóval szűkebbre veszem itt, a végén, mint azt az olvasó gondolná! Annyira egyszerű feladat ugyanis az újabb magyar történelmi modernizációs kudarckorszak okainak feltárása, hogy nem tartom érdemesnek a túl részletes tárgyalását a témának.

Rögtön, már az első nyolc évben, az Antall-Boross-Horn kormányok alatt tragikusan félreecsúszott minden, újra egy modernizációs zsákutca futottunk bele, mint már annyiszor a történelemben! Kezdődött a teljesen átgondolatlan, felelőtlen, sőt, bűnös privatizációval, amelynek eredménye újra egy szűk "arisztokrácia" lett, de már egy parvenű, műveletlen újgazdag „arisztokrácia”, amely szinte semmilyen szerepet nem játszott az ország modernizációjában, csak a volt korábbi köztulajdon "törvényesített" ellopásában, elrablásában jeleskedett.

Miközben a Kádár rendszer idején iszonyatos munkabefektetéssel (háztáji, gmk, kaláka, másod-harmadállás, stb.) kialakult kvázi-középosztály szabályosan felmorzsolódott, és kialakult egy döbbenetes vagyoni-és jövedelmi polarizáció, amely e téren szinte a középkori viszonyokat idézi már. Valamint létrejött egy újabb oligarchisztikus berendezkedés, annak minden súlyos következményével együtt. Téved, aki azt hiszi, hogy ezt az Orbán rendszer teremtette, jóval korábban létrejött, sőt, a leglényegesebb lendületet az állítólag baloldali Horn kormány alatt kapta a Bokros-Surányi csomag révén. És persze akkor folyt a magyar gazdaság legperspektivikusabb ágazatainak a kiárusítása, elkótyavetyélése, valamint a világszínvonalon termelő szövetkezeti nagyüzemi rendszer szabályos szétverése! Bizony, ez az Antall-Boross kormányok alatt csak elkezdődött, igazán következetesen a "baloldali" Horn kormány alatt ment végbe! Ezzel egyébként a baloldal, ezen belül az MSZP, a saját biztos vidéki bázisát számolta föl!

Az általános gazdaság-és társadalompolitika alapelveit tekintve már a kiinduló pontnál alapvető gazdaság-és társadalomfilozófiai tévedéseket látunk, amelyek törvényszerűen vezettek minket az újabb zsákutcába. Vegyük ezeket sorra!

1. Az egyik ilyen téveszme, hogy csak a külföldi tőke modernizálhatja az országot, a belső erőforrásaink ehhez elégtelenek. Mindez egybe kötve azzal, hogy az állami (és a szövetkezeti) tulajdonforma eleve rossz, csak a magántulajdon az egyedül üdvözítő. Ebből következett az ország termelővagyonának elkótyavetyélése messze áron alul. Ez elkezdődött az Antall-Boross kormányok alatt, majd kiteljesedett a Horn kormány idején, a Bokros-Surányi csomag részeként.
2. Ha kapitalizmust akarunk, ahhoz kapitalisták kellene: teremtsünk nemzeti burzsoáziát, és engedjük be korlátlanul a külföldi működő tőkét. Nos, ehelyett széles nemzeti kis-és középrészvényes középosztályt kellett volna teremtenünk, és minimalizálnunk a külföldi tőke mozgásterét a nemzeti vagyon privatizációjában.
3. Az agráriumban a jól működő szövetkezeti nagyüzemi rendszert tovább kellett volna fejleszteni, annak szétverése helyett! Egyébként ez volt az állítólag baloldali Horn kormány legnagyobb bűne, de egyben saját kamikáze repülése is! A „baloldal” vidéken felszámolta saját társadalmi bázisát!
4. A gazdaságban az infláció letörésére, a forint megerősítésére kellett volna helyezni a hangsúlyt, mert ez minden gazdasági stabilizáció és kilábalás alfája és omegája. Ehelyett jött a Bokros-Surányi csomag csúszo leértékelgetése, ezzel az infláció újbóli elszabadítása 1995-98 között. Amit, mármint a forint örökös leértékelgetését 2005-2010 között a Gyurcsány-Bajnai kormányok folytattak töretlenül, majd pedig Matolcsy György is 2013-2024 között. Ez utóbbi csak azért, hogy az MNB árfolyamnyereséget tudjon évről évre realizálni, hogy aztán ebből alapítványokat finanszírozzon, ingatlanokat, múkincseket, aranyat vásároljon.

A 2010 óta regnáló Orbán kormány semmit nem tett a kedvezőtlen folyamatok megállítására, az elkerülhetetlen korrekciók megtételére! Épül tovább az oligarcharendszer, folyik egy szűk csoport elképesztő gazdagodása, miközben a másik oldalon százazrek nyomorognak, milliók élnek szegénységben. Ami a napi gazdaságpolitikát illeti, általában kapkodás, tűzoltás folyik ott, ahol éppen már nagy a baj, felületi kezelést látunk mindig, az okok feltárása helyett.

Közben a magyar gazdaságot sikerült a multitőke járszalagjára, jövedelemszivattyújára kötni hosszú távon. Tőkevonzó képességünk lényege az arcpirítóan alacsony, egyszámjegyű társasági jövedelemadó, az olcsó munkaerő, miközben az alacsony bérek miatt folyik az ország, a nemzet humán tőke vagyonának kiáramlása.

Nem folytatom! 1990 után újabb történelmi zsákutcába kormányozta az ország szekerét egy arra teljességgel alkalmatlan vezető osztály. Teljesen mindegy, hogy melyik oldalról beszélünk éppen! A választópolgár már kétségbeesetten keresi a *valós* alternatívát, de általában hamarosan csalódik a többség, mert *nincs* ilyen alternatíva...

Dixi et salvavi, animam meam!

Bp, 2025 aug.